

IMPACTE DE L'ACTUACIÓ MILITAR EN L'ÀMBIT HUMANITARI

Jordi Raich

Jordi Raich

Coordinador de projectes humanitaris i escriptor (www.jordi-raich.com)

Intentaré donar una visió des del terreny. Aprofitar la meva experiència de com he viscut els darrers vint anys d'intervencions humanitàries o militar i humanitàries. I el que provaré també és una cosa que he intentat al llarg de tota la meva trajectòria: no parlar únicament dels militars i dels governs sinó criticar també les ONG i nosaltres mateixos. Molt sovint resulta molt fàcil criticar als altres i no acabem de criticar-nos massa nosaltres mateixos. En un tema tan complex com aquest, hi ha d'haver sempre una mica de crítica per a tots. Abans de començar, voldria fer una clarificació: quan parlo d'ONG o d'exèrcits, no estic necessàriament pensant en ONG espanyoles o en l'exèrcit espanyol. Voldria donar una visió global.

He dividit la presentació en cinc capítols als quals he intentat posar un títol. Hi haurà algunes repeticions, fins a cert punt inevitables, però intentaré passar-les ràpidament.

La solidaritat enverinada

Aquest capítol vol cobrir breument com s'han desenvolupat les relacions recents entre militars i humanitaris. Durant el segle XX, cooperants, interventors humanitaris (humanitaris només és un adjectiu), filantrops i soldats han coincidit en el mateix escenari. Un escenari que per als soldats era camp de batalla i per als humanitaris, espai d'humanitat. Però aquesta frontera entre camp de batalla i espai humanitari, que potser estava abans més ben definida, s'ha anat difuminant al llarg del segle XX. Especialment, durant les dècades dels anys 1970 i 1980 quan hi va haver un boom d'ONG. Es va crear tot un gran moviment d'ONG laiques, aconfessionals, que ja no respectaven –o que deien que no respectarien– el principi de sobirania i intervindrien en països en guerra sense permís dels governs. Es van formar moltes ONG que van anar a treballar als conflictes, aleshores anomenats perifèrics, a l'Àfrica i a l'Àsia, on s'enfrontaven les dues grans superpotències. Va ser aquí on hi va haver també un increment de contactes entre aquestes diferents forces.

L'altre punt d'inflexió, i ja s'ha dit diverses vegades durant les Jornades, va ser la mort de la Guerra Freda l'any 1989, i el naixement de la guerra contra el terrorisme a final de l'any 2001 i principi del 2002. **Aquest període entre la defunció de la Guerra Freda i el naixement de la guerra global contra el terrorisme és crucial perquè va crear una mena de desorientació**

geoestràgica mundial que va convertir l'ajut humanitari en una estrella de les relacions internacionals.

Va ser precisament en aquesta època quan hi va haver la famosa resolució 688 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, que va donar llum verda a una operació que es va denominar *Provide Comfort*. Es tractava d'una operació per assistir al més de milió i mig de kurds al nord de l'Iraq (estic parlant de la primera guerra de l'Iraq). Això es va fer **després de l'operació anomenada Tempesta del Desert, totalment bèl·lica, contra Saddam Hussein. A través de la resolució 688, per primera vegada un organisme internacional feia servir oficialment la solidaritat com a pretext. Fins llavors tot havia sigut intromissió a la sobirania.** Per primera vegada es feia servir la solidaritat com a pretext en una intrusió hostil a un altre país. De tota manera, la *Provide Comfort*, aquesta suposada intervenció humanitària, en realitat més que ajudar als kurds, el que pretenia era evitar el seu èxode a Turquia i complaure així el govern d'Ankara, que tenia molta por que hi hagués un influx massiu de kurds cap al seu territori. **Aquesta enginyosa forma d'ingerència va significar el debut d'un actor inversemblant: el militar humanitari.**

A partir d'aquí, van ser bàsicament l'ONU i els estats els que van convertir l'ajut humanitari en peça clau de la política exterior. Peça clau que unes vegades va servir per justificar la inacció, com en el cas del genocidi de Rwanda, i que en altres casos va servir per justificar la violència militar, com en el cas de l'operació de Kosovo que es va anomenar, literalment, "guerra humanitària". Un dels exemples més clàssics que tots recordareu d'aquesta perversa barreja d'ajut humanitari i armes va ser la invasió de l'Afganistan post 11 de setembre, ara fa tot just cinc anys: la famosa barreja de bombes i menjar que el Pentàgon va orquestrar a l'Afganistan. En una fase inicial de l'ofensiva, es van aturar tots els programes d'ajut. A causa del bombardeig, ningú podia treballar i moltes ONG van evacuar. Exactament igual al que havia passat a Somàlia l'any 1992. I el que es va fer després, amb l'excusa que es llançava menjar, va ser tancar les fronteres de l'Afganistan, tal com es va fer al Kurdistan el 1991, impedint que la població sortís. Aquest segellat de les fronteres va impedir que les ONG accedissin a les víctimes i que les víctimes accedissin a les ONG. Va ser una de les violacions del dret més flagrants comeses en aquesta campanya bèl·lica.

El president George Bush ens va explicar molt bé la recepta que s'havia preparat i que a partir d'ara governaria part de les accions militars o totes: "L'oprimint poble de l'Afganistan coneixerà la generositat d'Amèrica i dels nostres aliats. Al mateix temps que bombardegem, també llançarem menjar, medicaments i provisions als afamats i turmentats homes, dones i nens de l'Afganistan". Evidentment, es tractava d'una generositat enverinada, perquè no entenia que el més generós no era tirar-los menjar, el més generós hagués estat no matar-los i deixar-los sortir -com els atorga el

dret- per les fronteres del Pakistan per ser atesos per les organitzacions humanitàries. Hi ha una altra cita de Colin Powell (que ja surt per quarta vegada en aquest debat). Com el Sr. Bush, el Sr. Powell va deixar molt clar que els temps havien canviat i que el segle XXI seria molt diferent. El Sr. Powell no s'ha adonat de la marca que ha deixat a la consciència humanitària a tot el món. Va declarar: "El terrorisme amenaça les ONG que defensen les fronteres de la llibertat i les ONG són forces multiplicadores i part essencial de l'equip de combat dels Estats Units". Aquesta és una cita que ens ha traumatitzat tant que quasi suggeriria que l'any que ve el convidem perquè li puguem demanar entre tots explicacions sobre què volia dir amb això i que s'adoni de la mena d'angoixa que ens ha provocat. Estic disposat a contribuir per pagar el seu caché.

Humanitaritzar o militaritzar

La convivència que he anomenat abans entre humanitaris o cooperants i soldats ha estat acompanyada de dos processos. D'una banda, un cert grau de militarització de les ONG i de l'altra, un clar grau d'"humanitarització" dels exèrcits. El que va desencadenar aquesta militarització de les ONG va ser sobretot les exigències de respondre a les guerres perifèriques. El que ha desencadenat l'"humanitarització" dels exèrcits ha estat la fi de la Guerra Freda.

Davant d'aquesta necessitat de donar una resposta més ràpida i més eficaç, les ONG van començar a professionalitzar-se. I, si mirem com ho han fet, ens adonarem que moltes ONG han adoptat moltes tècniques militars, sobretot quan es tracta de fer arribar en qüestió d'hores menjar a un lloc aïllat o determinat. O sigui, la logística: ús de telèfons satèl·lits, de ràdio satèl·lit, sistematització de la recollida d'informació, jerarquització dintre dels seus propis projectes, que gairebé funcionen com a comandaments militars, etc. Moltes organitzacions tenen tota una sèrie de comandaments i galons que et fan sentir pràcticament que estàs fent la mili. A això s'afegeix la utilització de mitjans militars per als seus projectes: avions, helicòpters, escoltes militars armats, cascs, armilles antibales i tota una sèrie de mitjans militars que s'hi han anat incorporant. Hi ha una cosa que em desagrada molt de les ONG: **estem incorporant també la mena d'hipocresia lingüística que fan servir els militars. Militars i cooperants cada vegada fem servir un llenguatge més críptic i més deshumanitzat. Escolteu com parlem en certs congressos i us adonareu que cada vegada parlem menys de persones, d'altruisme, de generositat, de compassió. Cada vegada parlem molt més de beneficiaris, planificació, objectius, pressupostos, avaluacions, informes, indicadors i estratègies de sortida.**

Per la seva banda, els exèrcits s'han anat "humanitaritzant", bàsicament en la seva imatge i en la seva acció. Curiosament, els militars han entrat en aquest procés primer deshumanitzant el discurs i les imatges. La majoria de guerres es caracteritzen ara pel fet que no hi ha imatges de

guerra. Es tracta bàsicament d'uns vídeos foscos on es veuen unes llums verdes de no sabem gairebé on, o un vídeo gris on s'intueix que hi ha alguna cosa, i de sobte es veu una explosió, sempre sense so. Això sempre m'ha sorprès molt. És una altra manera de deshumanitzar, d'estandarditzar la imatge. Pel que fa al llenguatge, a les guerres del segle XXI no hi ha morts civils, hi ha danys col·laterals. Els morts civils han desaparegut. Altres coses que es fan servir per esterilitzar el llenguatge és parlar de zona d'acció i no de camp de batalla; d'intervenció especial i no d'assalt; de contacte enlloc de tiroteig; de baixa per foc amic en comptes de dir que el teu propi exèrcit t'ha matat; de situació fluïda per no dir caòtica; neutralitzat per no dir assassinat. Això s'anomena *efecte Walt Disney*. Consisteix a donar una imatge de la realitat que la infantilitza perquè a tots ens resulti menys xocant i ens resulti més fàcil de digerir.

Els exèrcits humanitaritzen també la seva acció, i aquí sí que l'entorn evoluciona a una velocitat brutal. L'any 1992, forces armades van envair Somàlia per protegir -almenys aquest era el motiu oficial- les activitats de les ONG. L'any 1999, la OTAN va envair Kosovo amb el que va anomenar una "guerra humanitària". En aquest cas, els soldats van muntar una sèrie de camps de refugiats, en els quals ells mateixos gestionaven la distribució del menjar, de l'aigua, de l'ajuda, i després hi van convidar les ONG a treballar-hi. El canvi que es va fer en molt pocs anys és enorme. **A principi dels anys 1990, els exèrcits donaven suport als projectes de les ONG: Somàlia. Al final de la mateixa dècada, les ONG donaven suport als projectes humanitaris dels exèrcits: Kosovo.**

Ara bé, si uns es militaritzen i els altres s'humanitzen, hi haurà un punt intermedi on es puguin trobar. Aquest és el debat que hi ha ara, i probablement la raó per la qual existeixen seminaris com aquest. Com es resol aquest punt de trobada al mig? De moment, no està resolt i no sé si es resoldrà mai. Però tots hi som immersos, tractant de veure qui fa què, quina és la relació entre els diferents actors i quines són les competències de cadascú.

Ni contigo ni sin ti

Un dels pretextos militars favorits per justificar les operacions compassives és que les guerres no són com les d'abans entre exèrcits clarament definits i que les ONG són massa petites per fer front als conflictes que la Postguerra Freda planteja. No els trec raó amb això que les ONG són petites i poc professionals i que els falten recursos. Moltes ONG són molt bones, però no tenen els mitjans per portar a terme aquestes interaccions.

Ara bé, jo no acabo de creure'm -ho sento molt- que abans morien pocs civils i molts soldats i ara moren molts civils i pocs soldats. Els civils han mort sempre. En el que estic d'acord és

que ara moren menys soldats, cada vegada menys. Ara, de cop, aquest gran interès d'ajudar les ONG perquè són massa petites per fer els seus projectes resulta una mica sospitós, quan durant la Guerra Freda també hi havia matances de civils, a les guerres perifèriques a Angola, a Moçambic, etc. Llavors als ministeris de defensa occidentals els importava molt poc els morts civils i les limitacions materials de les ONG, que també existien. Fins i tot tenien més limitacions materials que les que tenen ara.

Intentem situar-nos una mica en escena. Imaginem-nos que som un grup d'ONG que estem a qualsevol lloc del món, a Àfrica o on vulgueu, i de cop i volta hi ha l'anunci que s'apropa una operació militar humanitària. Què és el primer que fem les ONG? Barallar-nos. Això és el que sempre fem. He tingut la sort d'assistir a moltes d'aquestes reunions multitudinàries, amb les cinquanta d'ONG presents al país intentant posar-se d'acord sobre quina postura prendre a l'arribada dels militars. Resulta autènticament patètic veure'ns intentant posar-nos d'acord en un comunicat de premsa comú, sobre si estem d'acord o no hi estem. Mai ens posem d'acord, perquè cada ONG vol preservar la seva identitat i perquè cada ONG vol el seu propi comunicat de premsa: "Jo no firmo un comunicat de premsa amb l'altra gent". Estic parlant del terreny, al mig de l'Àfrica, al costat dels refugiats.

Moltes ONG estan a favor d'una intervenció militar, i em sembla del tot respectable. N'hi ha moltes que fan crides als governs, als seus governs perquè enviïn tropes. Característicament moltes d'aquestes ONG no estan al terreny. Fan crides perquè el seu govern enviï tropes i s'enganxen al seu exèrcit, el segueixen a l'escenari del conflicte com si fossin un destacament, i porten a terme activitats amb els fons que genera la publicitat mediàtica i amb el suport de la logística militar. De fet, és una forma molt fàcil i molt ràpida de tenir projectes i recaptar diners i socis, i de fer publicitat. Hi ha moltes ONG que ho fan. La majoria d'aquestes ONG se'n van quan les tropes se'n van, perquè no tenen ni els diners, ni l'estructura, ni la capacitat, ni l'experiència per sobreviure sense aquelles tropes. Que hi hagi gent que segueix passant gana o que continui havent-hi refugiats quan se'n va l'exèrcit no compta en la decisió d'aquestes ONG de marxar.

Aquest fenomen es dona bastant a Europa, però és un comportament molt més, crec jo, nord-americà. Una de les raons principals és que als Estats Units la majoria d'ONG tenen fons que provenen de l'Estat i per això hi estan molt vinculades. Tenen molt poca capacitat de decisió i de moviment per a enfrontar-se a l'Estat. Influeix igualment que als Estats Units criticar l'exèrcit és considerat antipatriòtic i pot causar també una pèrdua de donants molt important en qüestió d'hores. També afecta el fet que es tracta d'un societat que té més de 192 milions d'armes i on solucionar les coses a trets no està mal vist. I finalment, m'he trobat amb moltes

ONG americanes dirigides per exmilitars. L'humanitarisme als Estats Units sovint es veu com una activitat a la qual et dediques quan et retires, cosa que em sembla molt bé perquè és una bona ocupació. Una persona pot aportar tota la seva experiència vital en una ONG. Però, sovint, hi ha exmilitars que funden ONG i que tenen tot l'interès del món d'anar amb el seu exèrcit.

A l'altra banda de l'Atlàntic, la divisió no és tan clara. Evidentment, estic categoritzant una mica per donar grans trets. Les ONG europees no som millors, seguim molt la línia del *Vell Continent*. Som capaços de debatre en temes filosòfics i legals durant dies i dies, però acabem amb dilemes morals interminables que ens porten a contradiccions i incongruències de tota mena. A Somàlia, Haití, Rwanda, Libèria i al Congo hem vist moltes agències demanar intervencions militars o donar-hi suport -parlo d'intervencions militars sota el Capítol VII de la Carta de les Nacions Unides sobre la utilització de la força- per després criticar-les quan han recorregut a la violència. Però què esperaven de l'exèrcit?

Les ONG europees també són famoses o tenen molta experiència a protestar per la intromissió dels militars en el camp solidari i a dir a tothom que la solució està en la *comunitat internacional*, que la solució és política. I, curiosament, –això ho vaig viure diverses vegades a Libèria, Sierra Leone i Somàlia– demanen una solució política i després critiquen l'ONU per ser massa política i molt poc humanitària. Un altre clàssic, i si jo fos militar em desesperaria, és que els critiquem tant per no intervenir com per intervenir. Si no intervenen, perquè no intervenen i si intervenen, perquè ho fan. Si jo em posés en els valors d'un militar suposo que m'empenyaria bastant.

De tota manera, és veritat que aquesta no és la tendència. La tendència és veure cada vegada més i més ONG que col·laboren amb els militars. Pel món hi ha molts centres especialitzats en això. Per exemple, el Pearson Peacekeeping Center de Canadà, que precisament està pagat pel Ministeri de Defensa d'aquest país. Bàsicament promou maniobres militar-humanitàries a les quals estan convidades les ONG. Hi ha un altre centre d'estudis similar a Pensilvània, als Estats Units. A aquest país també hi ha un grup que es diu InterAction. Es tracta d'una coordinadora que agrupa més de 160 ONG d'emergència i desenvolupament amb base als Estats Units. Són molt actius a l'hora de promoure la col·laboració entre els exèrcits i els cooperants.

Però la meua experiència preferida és la següent: l'any 1993, quan acabava de començar la intervenció militar a Somàlia, una empresa de venda d'armes canadenca que celebrava regularment una fira de mostres de venda d'armes anomenada ARMX, va tenir la genial idea de rebatejar la fira d'armes amb el nom de Peacekeeping, manteniment de la pau. Era

una època d'eufòria amb aquest nou moviment en el qual els exèrcits es dedicarien a tasques humanitàries. Un munt d'ONG van participar en aquesta fira. S'hi podia trobar un venedor d'armes oferint l'última novetat en coets i en làsers i al costat una ONG oferint la seva butlleta per fer-se solidari. De tota manera, no sóc ningú per dir si aquestes trobades estan bé o malament. Des d'una perspectiva pràctica, tant si ens agrada com si no, sergents i samaritans acabaran trobant-se en el mateix terreny. Potser és doncs millor que ens coneguem tant com sigui possible per barallar-nos almenys amb coneixement de causa.

En la realitat del terreny, les coses són més difícils. Rodejats de refugiats, desnodrirs i combatents, a soldats i cooperants ens costa entendre'ns. El militar veu adversaris i perills a totes bandes. El militar no es barreja amb els habitants de les poblacions i només surt del seu campament i de la seva base per executar una incursió concreta planejada al mil·límetre. El militar té dues prioritats: complir la missió assignada i tornar a la base amb vida. El cooperant és molt més inconscient del risc. El cooperant es passa el dia al centre de salut, menja al mercat, se'n va a les discoteques del poble, pren cerveses amb la gent local i torna a casa a les tres de la matinada després d'una nit de festa.

No és gens estrany, doncs, que en certa manera militar i cooperant tinguin una visió molt diferent del que els envolta, i una visió molt diferent de com són les persones a les quals, en teoria, s'està ajudant. Els militars -i això ho hem discutit molt amb els bons amics militars que he fet en aquests anys- consideren que en general les organitzacions d'ajuda estan desorganitzades, que no tenen línies d'actuació clares, que els cooperants expatriats són massa joves per als llocs de responsabilitat que ocupen, que treballen poc i que es diverteixen molt. D'altra banda, els cooperants humanitaris acusen els militars de prepotents, de dir a tothom el que s'ha de fer, de no tenir criteri propi, i de desconèixer la història del lloc on són. També, amb certa raó, critiquen que les forces armades s'entremetin en un terreny que desconeixen i que no és el seu: el de l'acció humanitària.

Hi ha moltes ONG que, veient el panorama, intenten desmarcar-se perquè, evidentment, enmig d'una guerra a la selva, pot ser molt perillós que et considerin un soldat. Durant la guerra d'Iraq, un grup d'ONG britàniques va signar un document rebutjant diners del govern britànic per considerar que era impossible que un exèrcit com l'anglès, en aquest cas implicat en les hostilitats, pogués al mateix temps dispensar assistència sense ànim de lucre de forma imparcial. Però això són casos aïllats, perquè a l'hora de la veritat resulta molt difícil per part de moltes ONG desmarcar-se de les forces militars. Sobretot, i com he dit abans, quan fan servir mitjans, avions, helicòpters i escoltes militars per transportar personal i material, quan fan servir guardes armats, o quan contracten exmilitars per als seus departaments de logística.

Hi ha molts antics militars que passen a treballar en ONG, i em sembla molt bé. Moltes vegades és molt més fàcil treballar amb un antic militar que amb un cooperant civil. Són gent molt organitzada i amb molta experiència. Van *to the point* com diuen els anglesos, és a dir van al gra i no et fan perdre el temps amb conclusions filosòfiques que no porten enlloc. També hi ha persones, i d'aquestes n'he conegut algunes, que no han pogut ser militars i passen a ser cooperants. Els agraden les armes, estan subscriptes a revistes d'armament, els encanten els ganivets de supervivència, les brúixoles i anar vestits de camuflatge. Fins al punt que moltes ONG a les seves regles de conducta prohibeixen fer servir samarretes de camuflatge.

De tota manera, no us penseu tampoc que tot són baralles. A les reunions oficials -normalment és clàssic que ens barallem a la reunió oficial- el soldat diu una cosa, jo en dic una altra, ens diem les coses clares a la cara, i després ens trobem a les festes. Perquè enmig de qualsevol guerra, enmig de qualsevol passa de fam, enmig de qualsevol Tsunami, hi ha festes, i moltes. I a les festes és on cooperants i militars coincideixen i és probablement el millor moment per conèixer-nos l'un a l'altre. L'únic problema que m'he trobat jo a aquestes festes a diferents llocs, concretament ara que he tornat de Palestina i a Somàlia, és que es formen parelles cooperant-militar. Ella cooperant, ell militar. El cas contrari és escàs, per motius obvis. Això provoca bastants problemes de consciència a la part no governamental, i no pocs problemes per a mi, que he de gestionar tota aquesta mena d'assumptes des del punt de vista institucional.

De tota manera, el xoc entre l'una i l'altra és en certa manera inevitable, perquè parlem d'espècies molt diferents. Davant de les acusacions d'intrusisme professional, els soldats no entenen gaire de què els estàs parlant. Bàsicament, no suporten que algú posi en dubte la utilitat de la tasca que estan fent i es limiten a repetir com a lloros que ells només compleixen ordres o que és el govern el que els envia, la qual cosa desespera totalment el cooperant, que és la part rebel. És un xoc entre dues cultures corporatives irreconciliables. A l'exèrcit ningú opina i molts pocs decideixen. A les ONG tothom opina i no decideix ningú.

Sálvase quien pueda

Vist el que hem comentat fins ara, és obvi que una acció militar de caràcter humanitari té molts efectes sobre el treball que es fa en el terreny. Intentaré ara categoritzar-los per fer una mena de resum. Per començar, una intervenció militar humanitària augmenta la divisió ja existent entre les ONG i complica encara més la coordinació de l'ajut humanitari. La complica perquè els militars són un nou actor molt fort, molt poderós que segresta la coordinació. Ens agradi o no, estableix els seus propis mecanismes de coordinació. Els militars són experts a fer servir la divisió interna ja existent entre les ONG per dividir-les encara més. Sempre hi haurà ONG

sense recursos i sense diners que de seguida saltaran a l'avió militar per tal de poder sortir davant de la càmera. Aquí també influeix molt la quantitat d'ONG dirigides per exmilitars.

Poso com a exemple de multiplicació del nombre d'ONG en operacions on s'impliquen els militars un cas real: Libèria. La guerra que els liberians anomenen les “tres guerres mundials” de l'estiu del 2003, quan els rebels van ocupar per tres vegades consecutives la capital, Monròvia. Abans de la primera “guerra mundial” érem escassament cinc o sis ONG. Després de la tercera, quan van arribar tots els soldats de l'ONU, n'hi havia més de 300. La immensa majoria eren molt petites, seguien a l'exèrcit i no tenien cap experiència en un país d'aquest tipus. Això va provocar que les reunions fossin realment immanejables i pràcticament es convertissin en una mena de subhasta d'on s'havia d'anar per fer què.

Un altre dels efectes és que -i amb això potser contesto una de les preguntes del seminari- augmenta la inseguretat. Tots parlen molt que els exèrcits proporcionen seguretat perquè les ONG puguin treballar en una zona molt concreta a la regió on s'han desplegat. Però a la resta del país la inseguretat augmenta de forma escandalosa, perquè el primer que fan els guerrillers i tots els criminals és marxar de la zona on hi ha hagut el desembarcament per conquerir la resta del país on no hi ha ningú. En certa manera, això té també un efecte d'atracció de la població d'aquestes zones que es desplacen cap a les àrees controlades pels exèrcits estrangers. Bàsicament, els exèrcits no ocupen tot el país per dos motius: un, de limitacions de recursos humans i econòmics, i l'altre, per la por a morir. Els soldats són humans i no volen morir.

En aquestes reunions, la por a morir és una de les grans raons que donen sovint els exèrcits i que fa sortir de polleguera les ONG. Per exemple, a Monròvia, quan les ONG van dir als soldats “heu d'assegurar el pont del riu a la sortida de la capital, perquè és la nostra línia vital per poder passar els subministraments”, ells van contestar “no podem fer això perquè es massa perillós, nosaltres també tenim dona i fills”. Es tractava d'un pont utilitzat per les ONG a diari malgrat el risc, però pel qual els soldats no volien passar perquè era massa perillós per a l'exèrcit.

Un altre efecte és que els militars utilitzen el seu desplegament per controlar l'ajuda. Això passa també en moltes d'aquestes reunions, on tenim discussions amb ells. Tu, com a ONG, tens uns projectes determinats a les ciutats A, B i C. Quan els soldats arriben, només s'estableixen a A, i llavors el que fan es promoure que totes les ONG vagin a A. Si tu tens un projecte a B et diuen “desmantella'l, vine a A que és l'única zona segura”. És molt subtil, però d'aquesta manera controlen la distribució de l'ajuda, controlen qui rep l'ajuda i qui no. Al final és molt pervers que l'ajut humanitari es distribueixi en funció de la seguretat i no en funció de totes les necessitats.

Els exèrcits donen ajuda de mala qualitat perquè practiquen un ajut basat en l'imperatiu humanitari que promulga que salvar vides és el més important de tot. Ho sento, però en moltes ocasions salvar vides no és el més important sinó que el més important és acabar amb el conflicte. Com a ONG hi ha ocasions on has de deixar morir algunes persones per salvar-ne moltes altres. L'imperatiu humanitari que assegura que qualsevol cosa que facis per salvar una vida val la pena és erroni.

A part d'això, l'exèrcit regala arròs sense fer estudis nutricionals. Munta hospitals per operar gent de càncer quan els problemes més grans són les diarrees. Instal·la motobombes als pous per treure l'aigua enlloc de cubells, sense preveure qui pagarà el combustible ni d'on sortiran les peces de recanvi quan s'espallin. Reparteixen medicaments sense seguir els protocols de sanitat. A penes proporcionen formació a les víctimes i ni se'ls passa pel cap pensar en la continuïtat o la sostenibilitat dels projectes. Bàsicament, els reclutes curen i alimenten les poblacions els mesos que dura la seva invasió particular. Després, recullen els trastos i se'n van amb la consciència tranquil·la, convençuts d'haver fet una gran feina.

Un altre efecte és que aquestes intervencions militars dificulten l'accés a les víctimes, no el faciliten. Per exemple, els soldats uniformats que reparteixen menjar a Kabul des de vehicles militars de camuflatge són els que, més endavant, vestits de civil, amb un cotxe blanc, les armes amagades i fent-se passar per cooperants, passejaran pels carrers de Kandahar en busca d'informació. Evidentment, això dificulta la feina dels cooperants, perquè, com ens ha passat moltes vegades, les poblacions rebutgen l'ajuda que necessiten perquè no es refien de nosaltres, perquè es pensen que som soldats camuflats, perquè la línia entre el que és humanitari i el que és militar es difon per l'abús de la immunitat i la proximitat de la víctima que et dóna la feina humanitària.

I, finalment, un altre efecte derivat de l'anterior: la percepció entre la població que les ONG han perdut tota neutralitat i independència també augmenta el perill per als cooperants. Quan els militars maten amb una mà i fan tasques humanitàries amb l'altra, l'ajuda passa a formar part de la lògica bèl·lica i l'acte humanitari sovint passa a ser vist per les parts enfrontades com un acte de guerra. Això vol dir que les ONG, en certa manera, han entrat a formar part de l'estratègia rebel, de l'estratègia terrorista, senzillament perquè els exèrcits i els polítics les han integrat en la seva estratègia militar i en la seva estratègia antiterrorista. Això ha provocat, doncs, la percepció de pèrdua de la neutralitat i independència de les ONG, fet que en molts països ha ocasionat que els combatents considerin el personal humanitari un objectiu militar legítim. Estic parlant de la percepció que la gent té: se'ns considera objectiu militar legítim perquè anem amb els militars.

Salvar el màxim o matar el mínim?

Però, després de tot: a què ve tanta controvèrsia? a què ve tant debat? és que potser els militars no poden dedicar-se a tasques humanitàries? és que les ONG tenen l'exclusiva de l'ajut humanitari? No. Ni les ONG ni els cooperants, tot i que a vegades ens ho pensem, tenim l'exclusiva de l'acte humanitari ni de la compassió ni de la caritat. Ara bé, per definició el que les forces armades fan no és salvar vides, sinó intentar limitar el nombre de morts, sobretot entre les seves pròpies files. I matar poca gent és molt diferent que salvar vides, encara que molt sovint es barreja una cosa amb l'altra. El paradigma d'aquesta farsa és la combinació de la qual he parlat abans, de bales i arròs, que equival bàsicament a defensar les víctimes primer i matar-les després, o per tranquil·litat de les nostres consciències, matar-les amb l'estómac ple.

L'acció humanitària contemporània no és humanitària perquè estigui reservada als humans. És humanitària pels principis que la motiven. Els soldats poden socórrer civils si volen, qui som nosaltres per impedir-ho? Però el que és il·legítim és qualificar aquesta ajuda d'"humanitària", perquè els preceptes morals que estan al darrere de les activitats dels exèrcits i de les activitats de les ONG són oposats. Les decisions bèl·liques estan supeditades al dictat de l'interès nacional i la salvació de vides no és un *objectiu* de l'interès nacional, és una *conseqüència* de l'interès nacional. Per això no es pot considerar ajut humanitari. Perquè la motivació única d'aquest és la protecció de la vida per se, més enllà de consideracions polítiques, socials i religioses. Tot això, sense oblidar un assumpte pràctic: moltes d'aquestes intervencions militar-humanitàries acaben sent computades com a ajut al Tercer Món, cosa que resulta bastant rendible.

També hi ha un toc d'atenció a les ONG. Si un exèrcit és un instrument al servei de l'interès nacional determinat pels polítics al poder, una ONG és un instrument al servei dels interessos solidaris, no sempre intel·ligents, de la societat que la sosté amb els seus donatius. Les ONG també són poders fàctics i manipulen els fets i la informació igual que els polítics i militars als quals tant critiquen.

A pesar de tota aquesta discussió, la veritat és que poc d'això m'escandalitza. El que més em molesta no és aquesta barreja i confusió interessada de les normes ètiques, que té com a finalitat última la utilització de l'humanitarisme per donar una cara benèvola a les polítiques d'intervenció estatal i a la violència. El que a mi realment em resulta escandalós és que a través dels principis humanitaris, governs, exèrcits i moltes ONG també eludeixen les seves responsabilitats i accepten com a inevitables i naturals les matances de civils innocents.

I les matances de civils ni són naturals ni són inevitables.